

Sierocka, Maria

"Statistical studies of historical social structure", K. W. Watcher, E. A. Hammel, P. Laslett, New York-San Francisco-London 1978 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/2, 433-434

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

nawet świadomości swojej wspólnoty, mimo że byli za taką uważani przez sąsiadów.

W dwóch ostatnich rozdziałach autorka przedstawia stosunki gospodarcze i społeczne nad Morzem Białym głównie w XIX i XX w. Znikome znaczenie rolnictwa, podstawowa rola tzw. *promyślow*, pewna izolacja od pozostałych obszarów rosyjskich w XVIII i XIX w. oraz niezmienny w zasadzie od stuleci rytm życia tego regionu powodowały, że utrzymywały się tutaj archaiczne, słabo dotąd zbadane stosunki społeczne. Dotyczy to zwłaszcza szeroko potraktowanego problemu specyficznej, bo nierolniczej wspólnoty gminnej. Autorka bardzo szczegółowo omówiła również wszystkie rodzaje *promyślow*, stosowane narzędzia i metody pracy, słabe rolnictwo, gospodarkę hodowlaną.

Książka zaopatrzona jest w liczne mapki i rysunki, co znacznie powiększa jej walory naukowe. Zabrakło szczególnie istotnego w tym wypadku indeksu przedmiotowego.

K. S.

K. W. Watcher, E. A. Hammel, P. Laslett, *Statistical Studies of Historical Social Structure*, Academic Press, New York — San Francisco — London 1978, s. 229.

We współczesnych badaniach nad historią struktur społecznych warsztat naukowy historyka coraz częściej wzbogacany jest metodami wypracowanymi w kręgu innych dyscyplin. Tak też się dzieje w wypadku prezentowanej książki, która stanowi właśnie przykład wspólnego wysiłku badawczego podjętego przez historyka, statystyka i antropologa. Starają się oni ująć w sposób statystyczny i przybliżyć czytelnikowi złożoną problematykę makro i mikrostruktur społecznych przeszłości. Praca składa się z dwóch wyraźnych części. Pierwsza poświęcona jest zagadnieniom teoretycznym i zawiera ustalenia autorów dotyczące kontrowersyjnych i skomplikowanych kwestii składu i liczebności rodziny, rodu, wspólnot rodzinnych w okresie preindustrialnym. Przytoczone są tu rezultaty eksperymentów komputerowych, których celem miało być odtworzenie przypuszczalnej kompozycji wewnętrznej wyżej wspomnianych grup. W artykułach „Demographic rates and complexity of households: rationale for experiments”, „Household hypotheses” a zwłaszcza w „The english evidence on household structure compared with the outcomes of microsimulation” prezentują autorzy próby takich badań, przeprowadzonych na masowym materiale źródłowym, jakim dysponowali dla terenów szesnasto — osiemnastowiecznej Anglii. Podstawę składu rodziny stanowi, ich zdaniem, tzw. *nuclear* — definiowany jako para małżeńska posiadająca lub nie mająca dzieci. *Nuclear* ów jest bazą wyjściową dla stworzenia pewnego schematu złożonego z dziewięciu innych typów grup „rodzinnych” skonstruowanych w oparciu o analizę różnorodnych rodzajów więzi krwi i powinowactwa łączących członków wspólnot rodzinnych. Autorzy świadomi są, że stworzony przez nich schemat mógł podlegać różnym modyfikacjom i nie wyczerpuje wszystkich możliwych w przeszłości form istnienia rodziny. Zastanawiają się więc między innymi, czy zróżnicowanie wariantów więzi rodzinnych na kontynencie nie było większe niż na terenie Anglii.

Druga część pracy, wykorzystując wcześniejsze ustalenia teoretyczne i metodyczne, zawiera pięć odrębnych studiów, dotyczących różnych aspektów preindustrialnej struktury społecznej. W tok swych rozważań włączają autorzy między innymi problemy: mobilności społecznej, przypadkowych efektów podziału wieku, odtwarzania liczby przodków, zagadnienia wymieralności pewnych grup społecznych i inne.

Propozycje autorów, jakkolwiek w wielu momentach mogą wydawać się dyskusyjne, wskazują jednak na nowe możliwości ujęć koncepcyjnych i sposoby ich analizy na konkretnym materiale źródłowym.

Poza tytułami omówionymi w książce znajdują się nadto następujące studia: „Demography in the computer”, „Experimental results”, „The stem-family hypothesis and its privileged position”, „Measuring patriline extinction for modeling social mobility in the past”, „The income of Hilander: a statistical exploration”, „Antecesor at the Normand conquest”, „Licing forbers in stable population”, „Age pyramid variances”.

M. S.

Joanna Hensel, *Burżuazja warszawska drugiej połowy XIX wieku w świetle akt notarialnych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, s. 236.

Rozwijające się w ostatnich latach badania nad burżuazją polską XIX w. ograniczały się bądź do rekonstrukcji dziejów znamienitszych jej przedstawicieli, bądź tylko do grupy znajdującej się na wierzchołku. Reszta zostawała nie rozpoznana, przede wszystkim z powodów źródłowych. W wielu wypadkach wynikało to nie tyle z braku źródeł, co raczej z ich nadmiaru. Akta notarialne, które mogły dopomóc w rozwiązaniu tych problemów, wymagały długotrwałych i prowadzonych zespołowo poszukiwań. Autorka postawiła sobie za cel zbadanie liczebności, struktury własnościowo-zawodowej, podziału majątkowego w poszczególnych grupach, wreszcie życia codziennego i kultury materialnej burżuazji warszawskiej drugiej połowy ubiegłego stulecia właśnie na podstawie akt notarialnych. Tak zakreślone zadanie wymagało przyjęcia stosowanej metody, która pozwalalaby ominąć rafy powstające z mnogości materiału, dała spojrzenie na grupę społeczną a nie wchodzące w jej skład poszczególne jednostki, wreszcie zapewniła reprezentatywność wyników.

Autorka wyszła z założenia, że akta notarialne będąc wytworem kapitalistycznych stosunków społecznych są źródłem i koniecznym i zarazem wystarczającym dla badanych przez nią problemów. W związku z powyższym należało więc dokonać odpowiedniej selekcji źródeł i uzasadnić jej reprezentatywność: ustalić odcinki chronologiczne, wybrać kancelarie notariuszy, na koniec ustalić zakres pytań szczegółowych zadawanych źródłom w taki sposób aby otrzymać na nie jednoznaczne odpowiedzi, co było niezbędne, zważywszy zamiar posłużenia się w obliczeniach i korelacjach komputerem. Tym problemom została poświęcona pierwsza część pracy. W drugiej omówione zostały wyniki otrzymane w efekcie zastosowanej metody postępowania. Ostatnia część pracy przedstawia te dane otrzymane ze źródeł, które nie dały się ujednoclić a więc nie można było ich wprowadzić do komputera; dotyczyły one głównie zagadnień związanych z mentalnością, życiem codziennym itp.

Praca ma charakter przede wszystkim metodyczny i jest przykładem współpracy historyka z komputerem.

A. B.